

Kommunstyrelsen

Telefon
0141-22 54 62

Mobiltelefon
070-606 56 79

Telefax

e-postadress
marie.kristoffersson@motala.se

Diarienummer 18/KS 0116

Yttrande över förslag till miljökvalitetsnormer för kraftigt modifierade vatten på grund av påverkan från vattenkraft

Sammanfattning

Produktion av vattenkraft har medfört stora ingrepp i våra sjöar och vattendrag. De fysiska förändringarna med vandringshinder, dammar och torrlagda vattendrag innebär att många vatten inte längre har god ekologisk status. Grundprincipen enligt EU's vattendirekt är att alla vattenförekomster ska ha god ekologisk status och att åtgärder ska genomföras vid de verksamheter som påverkar vattnet. Vattenmyndigheterna fattar beslut om vilka miljökvalitetsnormer som ska uppnås och vilka åtgärder som ska vidtas. Ett förslag på miljökvalitetsnormer för kraftigt modifierade vatten på grund av påverkan från vattenkraft har remitterats till landets kommuner och länsstyrelser för yttrande.

I Motala ström bedöms det som möjligt att uppnå god ekologisk potential utan alltför stora negativa konsekvenser för Sveriges energisystem. Enligt förslag till åtgärdsplan ska minimitappning ske i kraftverken i Motala och Borensberg. Konnektiviteten bör åtgärdas i Motala kraftverk.

Motala kommun noterar med stor tillfredsställelse att samtliga vattenförekomster i Motala ström och Motala kommun ska uppnå god ekologisk potential senast 2027. Det vore dock önskvärt att de fria fiskvägarna återställdes i hela Motala ström. En förutsättning för att ål och andra hotade arter ska kunna nå hela vattensystemet är att konnektivitet löses även för Borensbergs kraftverk. Kommunen lämnar även kompletterande information som underlag för naturvärdesbedömningen.

Ärendet saknar direkta ekonomiska konsekvenser för Motala kommun. Åtgärden bidrar till det kommungemensamma resultatmålet Attraktiva och klimatsmarta boendemiljöer.

Förslag till beslut

Förslag till yttrande godkänns som kommunstyrelsens eget yttrande.

Bakgrund

Produktion av vattenkraft har medfört stora ingrepp i våra sjöar och vattendrag. De fysiska förändringarna med vandringshinder, dammar och torrlagda vattendrag innebär att många vatten inte längre har god ekologisk status. Grundprincipen enligt EU's vattendirekt är att alla vattenförekomster ska ha god ekologisk status och att åtgärder ska genomföras vid de verksamheter som påverkar vattnet. För att nå god ekologisk status krävs ofta att åtgärder genomförs i de verksamheter som påverkar vattnet vilket kan stå i konflikt med samhällets intresse av energiproduktion. Vatten som skapar stor samhällsnytta kan därför förklaras om kraftigt modifierade vatten, KVM. För kraftigt modifierade vatten gäller lägre krav på vilken vattenkvalitet som ska nås och vilka åtgärder som behöver genomföras. De lägre kraven gäller endast påverkan från vattenkraft och inte ekologisk och kemisk status.

Vattenmyndigheterna fattade i december 2016 beslut om vilka vatten som är KVM och vilka miljö kvalitetsnormer som gäller. För samtliga KVM gäller att God ekologisk potential ska uppnås senast år 2027. Totalt har 658 vattendrag i Sverige förklarats som kraftigt modifierade vatten, KVM på grund av vattenkraft. Av dessa finns två vattenkraftverk i Motala kommun, Motala och Borensberg.

Vattenmyndigheterna i Sverige har genomfört en utredning av vilka krav på åtgärder som är rimliga att ställa med hänsyn till de samhällsekonomiska kostnaderna. Resultatet redovisas i rapporten "Miljö kvalitetsnormer för kraftigt modifierade vattenförekomster – vattenkraft". För varje huvudavrinningsområde redovisas en åtgärdsplan för att följa föreslagna miljö kvalitetsnormer.

Vattenmyndigheterna harar bjudit in till samråd om förslag till miljö kvalitetsnormer för kraftigt modifierade vatten på grund av påverkan från vattenkraft. Samrådet pågår mellan den 2 maj och 15 september.

Parallellt pågår en översyn av riksintressen för energiproduktion enligt 3 kap 8§ miljöbalken där de två vattenkraftverken i Motala och Borensberg utpekats som riksintresse.

Avvägningar mot andra samhällsintressen

En nationell strategi för åtgärder i vattenkraften redovisas i Havs- och vattenmyndighetens rapport 2014:14. (<https://www.havochvatten.se/download/18.7291b665146f54c15475548/1404461536553/rapport-hav-2014-14-strategi-for-atgarder-i-vattenkraften.pdf>). I rapporten redovisas en avvägning mellan energimål och miljö kvalitetsmålet Levande sjöar och vattendrag. Strategin ska vara en geografisk vägledning över var miljöförbättrande åtgärder ger mest nytta till minst inverkan på energisystemet men även var det kan vara olämpligt att genomföra miljöförbättrande åtgärder som ger väsentlig påverkan på vattenkraften med hänsyn till energisystemet. Strategin kan enligt rapporten ses som en prioriteringsgrund och ett underlag inför politiska beslut.

Förslag till Miljö kvalitetsnormer för kraftigt modifierade vattenförekomster – vattenkraft

Vattenkraftsproduktionen i Södra Östersjöns vattendistrikt utgör 0,9% av den samlade nationella produktionen i kraftigt modifierade vatten och endast 0,2 % av reglerförmågan. Enligt åtgärdsplanen för Södra Östersjöns vattendistrikt bedöms den ekologiska nyttan

överskrida de negativa effekterna för energiproduktionen för åtgärder i fyra kraftverk i Motala ströms huvudavrinningsområde. I ett nationellt perspektiv har de nödvändiga åtgärderna för att nå god ekologisk potential begränsad betydelse för balans- och reglerkraft i energisystemet.

Förslag till miljökvalitetsnorm för de kraftigt modifierade vattenförekomsterna i Motala ströms huvudfåra :

- Motala ström (Borensberg) God ekologisk potential 2027
- Motala ström (Motala) God ekologisk potential 2027
- Motala ström (Glan-Bråviken) God ekologisk potential 2027

Åtgärdsplan för Motala ströms avrinningsområde

I Motala ström bedöms det som möjligt att uppnå god ekologisk potential utan alltför stora negativa konsekvenser för Sveriges energisystem. Förslag till miljökvalitetsnorm för de tre kraftigt modifierade vattnen i Motala ström är därför att God ekologisk potential ska vara uppnådd år 2027. Detta omfattar både kraftverken i Motala, Borensberg och Glan-Bråviken. (Fiskeby och Holmen).

Bedömningen har gjorts av Länsstyrelsen.

Berörd anläggning	Upströms passage	Nedströms passage	Ökat flöde i naturfåra	Kontinuerligt flöde genom turbin
Holmen	JA	JA	JA	-
Fiskeby	JA	JA	-	JA
Borensberg	-	-	-	JA
Motala	JA	JA	-	JA

Tabell Sammanfattande bedömning av vilka produktionspåverkande åtgärder som ligger till grund för miljökvalitetsnormerna i Motala Ströms KMV. (JA) innebär att åtgärden ingår i normen och ger ett betydande ekologiskt värde i berörda vattenförekomster. (-) innebär att åtgärden inte bedöms ge ett betydande ekologiskt värde i berörda vattenförekomster, eller föreslås inte av andra anledningar. (Tabell 3. Åtgärdsplan för Motala ströms avrinningsområde)

Borensberg

Enligt förslaget till åtgärdsplan bedöms minimitappning genom huvudfåran som viktigast för att nå god ekologisk potential då detta gynnar ett flertal målarter. Att åtgärda konnektiviteten anses inte lika viktigt.

Motala

För att nå god ekologisk potential bör man främst åtgärda konnektiviteten genom att skapa en faunapassage som fungerar både vid upp- och nedströms vandring. Det krävs även en

minimitappning för Motala ström för att gynna de arter som finns i systemet och förbättra hydrologin i Boren och vidare ner till Roxen.

Det ses även som angeläget att restaurera habitat uppström kraftverket för att återskapa lekbottnar för exempelvis harr.

Synpunkter Motala kommun

Generella synpunkter

Implementeringen av regelverket kring miljö kvalitetsnormer i kraftigt modifierade vattenförekomster rymmer konflikter mellan olika samhällsintressen kopplade till vattenkraft. Remisshandlingarna redovisar på ett tydligt sätt hur målkonflikter för viktiga samhällsintressen kan hanteras på ett kunskapsbaserat och transparent sätt. Materialet är dessutom välskrivet och överskådligt.

Motala kommun noterar med stor tillfredsställelse att samtliga vattenförekomster i Motala ström och Motala kommun ska uppnå god ekologisk potential senast 2027 och att åtgärder ska vidtas för att uppnå god ekologisk status.

Återskapa fria fiskvägar i hela Motala ströms huvudfåra

Motala kommun vill med kraft framhålla att även faunapassage vid Borensbergs kraftverk bör ingå i normen för MKN då konnektiviteten vid övriga kraftverk ska återställas. Att i sin helhet återskapa de fria fiskvägarna i Motala ström är av stort regionalt intresse samtidigt som det skapar nya möjligheter för utveckling av både fritisfiske och turistfiske. Fria fiskvägar i Motala ström skapar även förutsättning för en viktig målart som ål att kunna nå hela vattensystemet. Motala ström bedöms som det näst viktigaste vattnet för ål i Sverige.

Planer finns för att göra omlöp i Norrköping förbi Holmen kraftverk och Tekniska verken har då planer på att även göra ett omlöp vid Fiskeby för att få fria vandringsvägar för vattenorganismer hela vägen från Bråviken till Glan.

Resursbehov för åtgärder

Många av de berörda kraftverken har gamla miljö tillstånd. Att ompröva gamla tillstånd är resurskrävande processer. Det är därför angeläget att säkerställa att det finns resurser både vid länsstyrelsen i Östergötland samt övriga berörda myndigheter för att möjliggöra processen att förse all vattenkraft med moderna miljö tillstånd i enlighet med den nya lagstiftning som snart börjar gälla. Kraftverken i Motala ström bör prioriteras med hänsyn till de höga allmänna intressen.

Specifika synpunkter

Sid 14 Punkt 2.3 Övrigt

Det är önskvärt att beskrivningen av värdefulla kulturmiljöer i Motala stad kompletteras och förtydligas. Två objekt bör framhållas även om de idag saknar klassning som värdefulla vatten av Riksantikvarieämbetet:

Motala kraftverk är en integrerad del av den historiska industrimiljön runt Motala ström med Gamla Motala Verkstad som särskilt värde. Även om byggnationen av Motala kraftverk

radikalt förändrade miljöerna runt strömmen så bidrog det även till skapa nya förutsättningar för den industriella utvecklingen i området.

Vid Vätterns inlopp i Motala ström upptäcktes äldre bosättningar och kultplatser från äldre stenåldern både norr och söder om strömmen i samband med arkeologiska utgrävningar för dubbelspår för järnvägen. Lokaliseringen kopplas till platsens funktion som vadställe och viktig fiskeplats vid strömmen. Rika fynd finns även från senare tidsperioder med exempelvis rester av metallhantverk från järnålder, fasta fisken från 1000-talet och medeltida verkstäder utmed strömmen.

Sid 15 Punkt 3. Resultat av naturvärdesbedömningar

Komplettera redovisning av naturvärden runt Boren:

- Vålberga mosse. Komplettera info med formell status Natura 2000-område SE0230393
- Natura 2000-området Sjöbo-Knäppan, SE0230087 fastställt 2005-08-15
- Eventuellt Kristberg också? Natura 2000-område SE0230275. Stensimpa finns med som art i området. Det är oklart om stensimpa påverkas av onaturliga fluktuationer i vattenståndet i Boren men troligtvis påverkas den främst av Kristbergsbäcken.

Sjöbo-Knäppan.

Området saknas i redogörelsen. Området har antagits som område av gemenskapsintresse (SCI, 2005) och är utpekade av regeringen som särskilt bevarande område (SAC, 2011) samt riksintresse för naturvärden. Ingående arter enligt Art- och habitatdirektivet är bl a kalkkärrsgrynsnäcka och smalgrynsnäcka. Ingående naturtyper är ett rikkärr som utgör 2,4 ha och en lövsumpskog 7,9 ha som är över- eller genomsilad. Naturvärdena knutna till vattenregimen. Naturreseptatet Sjöbo-Knäppan med en total areal på 34,9 ha är beläget i en vik i direkt anslutning till sjön varför vattennivån i kärret och sumpskogen påverkas av vattennivån i sjön. Enligt bevarandeplanen hotas rikkärret och sumpskogen av alla åtgärder som kan påverka hydrologin eller hydrokemin på ett negativt sätt. Det är oklart hur de utpekade naturvärdena i Na2000-området påverkas av de onaturliga fluktuationerna i vattenståndet i sjön Boren.

Vålberga mosse.

Området noteras endast kortfattat i redogörelsen. Området har antagits som område av gemenskapsintresse (SCI, 2005) och är utpekade av regeringen som särskilt bevarandeområde (SAC, 2011) samt riksintresse för naturvård. Ingående naturtyper är 91D0, skogsbevuxen myr som utgör 60 ha. Naturtypen påverkas starkt negativt av dränering. Dräneringen kan uppstå på grund av direkta ingrepp som diken i eller i anslutning till våtmarkerna. Vålberga mosse gränsar i norr mot sjön Boren och det är oklart om de utpekade naturtyperna påverkas av de onaturliga fluktuationerna i vattenståndet i sjön.

Behovet av en ekologiskt anpassad reglering i Natura 2000-områdena vid Borens stränder bör utredas i samband med prövning av de gamla vattendomarna för berörda kraftverk.

Sid 18 Punkt 3.2 Svämplan

Lägg till Sjöbo-Knäppan som exempel på områden med höga naturvärden kring Boren.

Sid 20 Punkt 5.1.3

Ål anges som en mållart för att åtgärda konnektiviteten förbi Motala kraftverk. För att nå avsedd effekt måste då även konnektiviteten vid kraftverket i Borensberg återskapas.

Sid 21 Punkt 5.1.4

Ål anges som en mållart för att åtgärda konnektiviteten förbi Motala kraftverk vilket är positivt. För att kunna nå Östersjön krävs dock även åtgärder vid Borensbergs kraftverk, se punkt 5.1.3

Finansiering

Ärendet har inga direkta ekonomiska konsekvenser för Motala kommun.

Koppling till resultatmål

Att på nationell nivå säkerställa att den beslutade miljö kvalitetsnormen ”God ekologisk status” uppnås i kraftigt modifierade vatten som Motala Ström uppfylls bidrar till att uppnå det kommungemensamma resultatmålet Attraktiva och klimatsmarta miljöer.

Uppföljning/återrapportering

En kommun är skyldig att säkerställa att beslutade normer uppfylls i prövning och tillsyn. Vid planering och planläggning ska miljö kvalitetsnormerna iakttas. Om det behövs ska åtgärdsprogram upprättas.

Peter Ingesson
Kommunchef

Theres Sandstedt Johansson
Samhällsbyggnadschef

Bilaga: Vattenmyndigheternas samråd 2018 gällande kraftigt modifierade vatten på grund av vattenkraft

Miljö kvalitetsnormer för kraftigt modifierade vattenförekomster – vattenkraft

Del 15 Åtgärdsplan för Motala ströms avrinningsområde

Beslutsexpediering

PMN

TN

Fia Sundin

Staffan Carlsson

Lena Peterson Forsberg

Godkänd av: Peter Ingesson
Titel: Kommundirektör
Datum: 2018-08-20 17:22:33